

АЛЬТЕРНАТИВНІ ТА ДОПОМІЖНІ ЗАСОБИ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРУ

У статті досліджено різноманітність альтернативних та допоміжних засобів комунікації, їх вплив на розвиток соціальної взаємодії дітей з розладами аутичного спектру. Проаналізувавши всі засоби, прийшли до висновку, що наразі, саме Комуникативна система обміну картинками (Picture Exchange Communication System – PECS) – є одним з найпопулярніших засобів, який використовують для дітей та дорослих з розладами аутистичного спектру, у яких відсутня мовленнєва комунікація. Саме ця система, стимулює дитину не тільки до комунікації з допомогою карток, а й до виникнення спонтанної мови.

Ключові слова: Альтернативні та допоміжні засоби комунікації, розлади аутистичного спектру, аутизм, комунікація, PECS-система.

In this article we have explored the variety of augmentative and alternative means of communication, their impact on the development of children with autism spectrum disorders of social interaction. After analyzing all the tools, we came to the conclusion that currently, the Picture Exchange Communication System (PECS) is one of the most popular tools used for children and adults with autism spectrum disorders who do not have speech communication. It is this system that stimulates the child not only to communicate with the help of cards, but also to the emergence of spontaneous speech.

Key words: Augmentative and alternative communication, autism spectrum disorders, autism, communication, PECS-system.

В останні роки статистика народжуваності дітей з розладами аутистичного спектру значно зростає, через це збільшується потреба у вивченні індивідуальних особливостей таких дітей. Відомо, що в осіб з розладами аутистичного спектру найбільше страждають їх комунікативні навички, здатність активно взаємодіяти з навколишнім світом, наслідком чого є надзвичайна ускладненість процесу соціалізації. Тому вивчення існуючих та розробка нових методів і засобів альтернативної та допоміжної комунікації є досить актуальним питанням.

Мета - дослідити процес розвитку комунікативних можливостей дітей з розладами аутичного спектру, шляхом впровадження засобів альтернативної та допоміжної комунікації.

Різноманітні дослідження та клінічний досвід показують, що застосування засобів альтернативної комунікації у дітей не блокує розвиток мовлення. Навпаки, використання альтернативного спілкування часто сприяє розвитку мовлення дітей. Над вирішенням низки питань з цієї теми працювали такі вчені, як: В. Лебединський, О.Богдашина, О.Нікольська, Л.Каннер, С.Мнухін, Т.Скрипник, Д.Шульженко та багато інших дослідників.

Цілями дослідження є:

- Вивчити проблеми комунікації дітей з роладами аутистичного спектру.
- Дослідити наявні альтернативні та допоміжні засоби комунікації.

International Society for Augmentative and Alternative Communication – це всесвітня організація, яка існує для того, щоб покращити життя осіб, які використовують альтернативні та допоміжні засоби комунікації. (Augmentative and alternative communication – ААС). Засадами для створення цієї установи вважать появу концепцій, щодо створення таких засобів, ще в кінці 70-х на початку 80-х років ХХ ст..

Альтернативні та додаткові засоби комунікації – це набір інструментів і стратегій, які людина використовує для вирішення повсякденних комунікативних проблем. [1]

Ціль яка постає перед цими засобами – це створення повноцінної системи комунікації, при якій на високому рівні розвинута здатність висловлювати та сприймати ту чи іншу інформацію.

Альтернативні та додаткові засоби комунікації можуть приймати різні форми, умовно їх можна поділити на 3 групи:

1. Базові - це найпростіша група засобів, до якої відносять жестикулювання (мова жестів та жести) , погляд, міміка (вираз обличчя) , зображення символи (PECS-система , Леб-система, піктограми). За допомогою таких засобів реалізується засвоєння основних структурних компонентів мовлення, виражаються нагальні потреби та отримуються уявлення про послідовність певних подій, але в чітких часових рамках.

2. Засоби, котрі реалізуються на основі простих технічних пристроїв – до них відносять такі, що можуть відтворювати мовну інформацію (диктофони, електронні записники, а також іграшки з функцією відтворення). Такі пристрої можуть зберігати в собі необхідну голосову інформацію та дають змогу використати її в будь яку мить. І саме цим полегшують та активізують комунікацію.

3. Засоби комунікації, що відбуваються з допомогою складної техніки, насамперед це пристрої для генерації мовлення та сенсорні екрани. Вони значно ширше розширюють слоників запас. З їх допомогою стає можливим спілкування на відстані, полегшується процес спілкування по телефону та в умовах групової комунікаційної взаємодії.

Під час роботи з дітьми, котрі мають розлади аутистичного спектру, використовують різноманітні засоби альтернативної та допоміжної комунікації. Тут необхідно зазначити, що для кожної дитини, ці засоби слід підбирати індивідуально, після повноцінно проведеної діагностичної частини. Адже, в залежності від ступеня ураження, вікових та індивідуальних можливостей, формування комунікації через використання тих або інших альтернативних засобів, може значно ускладнюватись та навпаки. Наприклад, жести та мімічні прояви у деяких дітей з розладами аутистичного спектру інтерпретуються дуже погано, тому є нераціональним використовувати дані засоби. Можна зазначити, що заохочення дитини до використання жестів є необхідним, тому що навіть мінімальний набір невербальної комунікації дозволяє визначати бажання дитини, тим самим усуваючи багато конфліктних ситуацій. [2]

Досить поширеними в наш час є системами допоміжної альтернативної комунікації (Alternative Augmentative Communication – AAC), відповідно для категорії дітей з раннім дитячим аутизмом є актуальним використання комунікативної системи обміну картинками в навчанні та вихованні [3]

Комунікативна система обміну картинками (PECS – система) – це модифікована програма прикладного аналізу поведінки, розроблена для раннього навчання невербальному символічному спілкуванню. «PECS» розроблена у 1985 році в рамках Delaware Autism Program під керівництвом доктора філософії Енді Бонди, магістра та сертифікованого логопеда (CCC-SLP) Лорі Фрост [4].

Головною метою цієї системи, слід вважати процес всебічного стимулювання дитини, задля спонтанно розпочатої комунікативної взаємодії.

Структура програми складається з п'яти етапів: 1 етап – визначає мотиваційні стимули, та передбачає активний розвиток формування навички подачі відповідної картки партнеру комунікації, без можливості вибору; на другому етапі – на цьому етапі відбувається закріплення та автоматизація передачі картки; 3 етап – формуються навички розрізнення карток; 4 етап – проводиться навчання вибору бажаного предмета з поміж 2 представлених;

5 етап – формування навички вибору необхідної картки з поміж інших існуючих.

В процесі поетапного засвоєння дитиною «PECS – системи» розробляється комунікативна дошка – це набори вже знайомих дитині карток, які розподілено за темами. Після повного засвоєння програми, учні використовують дошку під час всього

процесу комунікації, швидко добираючи відповідні картки, вони будують необхідні повідомлення.

Треба звернути увагу, на те що зазначена програма не передбачає за собою навчання усному мовленню, але вивчаючи численні дослідження, виявлено, що «PECS – система» позитивно впливає та стимулює розвиток мови у дітей з аутизмом. Так, наприклад, під час засвоєння програми, у деяких дітей, спостерігається поява активного використання спонтанної мови. А, як відомо, саме поява вербальної комунікації вважається найвищим показником ефективності в роботі з дітьми, які мають розлади аутистичного спектру.

На нашу думку, використання альтернативних та допоміжних засобів комунікації є вкрай важливою складовою роботи із дитиною з розладами аутистичного спектру. Адже, в осіб з розладами аутистичного спектру найбільше страждає розвиток мовленнєво-комунікативних навичок, що в подальшому впливає на становлення багатьох інших функцій, тому особи з розладами аутистичного спектру зазнають значних труднощів в процесі подальшої соціалізації, що значно впливає на рівень їхнього життя. І саме впровадження спеціальних засобів, спроможне позитивно вплинути на процес соціальної взаємодії.

Отже, в результаті виконаної нами роботи, ми дослідили різноманітність засобів альтернативної та допоміжної комунікації, а також детально розглянули Комунікативну систему обміну картинками (Picture Exchange Communication System – PECS) – як один з найефективніший засіб АДК в процесі розвитку комунікативної сфери дітей з розладами аутистичного спектру.

На основі описаних вище засобів альтернативної та допоміжної побудовано практичний експеримент, з ним можна ознайомитись в нашій науково-дослідницькій роботі (проекті).

ЛІТЕРАТУРА :

1. <https://isaac-online.org/english/what-is-aac/>
2. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом / за ред. В. Тарасун – Київ. «Вадекс», 2004. – 103 с.
3. «Голос безмовленнєвої дитини» посібник щодо формування мовленнєвої компетентності у дітей з особливими освітніми потребами засобами альтернативної комунікації / Творча група педагогів КУ Сумського НВК №34 СМР: Шрамко Л.М., Куриленко І.М., Ковальчук І.П., Краузе В.В., Павленко М.С.- Суми 2018.- 44 с.]
4. Overcash, A., & Horton, C. (2010). The picture exchange communication system: Helping individuals gain functional communication. *Autism Advocate*, 3, 21-24

Рекомендує до друку науковий керівник доцент Дрозд Л.В.